

Müfit Yüksel

Kazlıçeşme, İstanbul sur dışında Yedikule'nin karşısına düşen semtin adıdır. Semt, adını halen mevcut olup 953/1546 tarihli ve üzerinde kabartma bir kaz tasviri bulunan ünlü çeşmeden alır. Üzerinde yer alan kaz tasvirinden dolayı çeşmeye verilen Kazlıçeşme adı, semte de ad olmuştur. Bu çeşmenin yapılışı ile ilgili Kömürcüyan'ın İstanbul Tarihinde şu şekilde bir hikaye yer alır.

<< Kazlıçeşme'ye verilmiş olan bu adın sebebi şudur: Bir kaz, otladığı sırada yeri eşeler ve eşelediği yerde bir su çıkar. Halk ta burasını kazarak bir menbâ bulur ve suyu getirip bir çeşme yapar.>> (Kömürcüyan;1952, 28)

Evliya Çelebi ise çeşmeyi ve kaz resmini şu şekilde tasvir eder;

<< Yedikule kasabasının haricinde bir çeşme-i cânfezanın kemeri altında çarköşe (dörtköşe) bir beyaz mermer üzere üstad-ı mermer bir kaz tasvir etmiştir ki, dillerle tabiri imkansızdır. Gören zîrûh (canlı) zanneder. Buna binaen o çeşme, kazlı çeşme namı ile şöhretyâb olmuştur.>> (seyahatnâme; 1314, 1, 391-92)

953/1546 tarihli çeşmenin kitabesi şudur:

Kim nazar etti bu Safâya

Dedi: <<buna Kevser olmaz kafiye>>

Gördü bir aşık dedi tarihini:

<<Nûş eden Yarâna sıhhat afiyet>>

953

Bizans döneminde İstanbul'a gelen yabancıların şehre giriş öncesinde hastalık bulaştırmaları tehlikesiyle, bir süre karantinaya aldıkları Kazlıçeşme semti, fetihten sonra Fatih Sultan Mehmed'in emriyle debbağlar (dericiler), salhane (mezbahane, kasaphane) ve mumhanelere tahsis olmuştur. Evliya Çelebi'ye göre bu semtin bir camii, yedi mescidi, bir hanı, bir hamamı, yedi sebili ve üç tekkesi vardır. Ayrıca 300 adet derici dükkanı ve imâlathanesi, elli adet tutkalcı, yetmiş adet de kırışçı dükkanı vardır. Mahallede oturan aileler çok az olup, büyük çoğunlukla bekarlar (mücerredler) sakindir. Tüm kasaplar yeniçeri olup, mezbahaneler onlara aittir. Merzifonlu sadrazam Kara Mustafa Paşa, bu kasaplar için burada bir camii de inşa ettirir (Camii halen mevcut olup, Kazlıçeşme'deki deri fabrikalarının 1992 de kapatılıp yıkılması sonrasında metruk vaziyete gelmiştir). Daha sonraki yüzyıllarda, Sütlüce mezbahanesinin devreye girmesi ile semt, sadece dericilere mahsus hale gelmiştir. (Seyahatnâme, 1314:1/391; Kömürcüyan – Andreasyan, 1952: 28,202; İnciciyan, 1976: 94)

1992-93 yılında tüm deri fabrika ve imâlâthanelerinin kapatılarak yıkılması sonucunda bu semtte sadece tarihi eserler kalmıştır. İki camii (Fatih Sultan ve Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camileri), Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın tek hanımı, mumhane, iki türbe – yedi fetih şehidi ve deryâ Ali Efendi – ve mezarlığın kalan kısmıyla Eryek Baba Bektaşî Tekkesi.

Yazımızın konusu olan Kazlıçeşme-Eryek Baba Bektaşî Tekkesi(veya dergâhı), Demirhane caddesindeki ünlü Kazlıçeşme'nin hemen arkasındaki Zâkirbaşı sokağında (No:3) yer almaktadır (Ada, 2578; Parsel, 31). İstanbul'daki Bektaşî dergâhlarının ünlülerinden olan bu tekke, tarihi boyunca çeşitli isimlerle adlandırılmıştır. Bunlardan en çok kullanılanı ise "Kazlıçeşme Eryek Baba Dergâhı"dır. Ancak bunun yanı sıra şu isimlerle de anıla gelmiştir.

1. Yedikule Bektaşî Dergâhı; Yedikule'nin karşısında yer alması dolayısıyla
2. Şütürşümar Mehmet Baba Dergâhı; Dergâhın bilinen ilk postnişinin adından dolayı

3. Perişan Mehmed Ali Baba Tekkesi

4. Şeyh Abdullah Tekkesi

5. Zâkirbaşı Bektaşî dergâhı

(Hassluck,1973: 516-17; A. Rıfki,1328: 65,119-123: Nüzhet, 1930: Özdamar, 1994: 151)

Eryek Baba veya Erik(li) Baba, bazı kaynaklara göre Horasan'dan İstanbul kuşatmasında bulunmak için gelen Cihat Erleri'ndendir.

« İsimleri malûm veya deyil, medfun bulundukları yer belli veya gayri malûm pek çok zatları bunlardan sayarlar ve rivayetler de bu merkezdedir. Bu Cihat Erleri sonraları erenlerden sayılmışlardır. Çoğu da Bektaşî efsanelerine geçmişlerdir. Bunların hangileri Ni'me'l-Ceyşdendir (1) ayırd etmek güçtür... »(A. Süheyl Ünver. İstanbul'un Mutlu Askerleri ve Şehit olanlar; 'İstanbul Risaleleri' içinde C.5.S245. İ.B.B. yay.1996)

Süheyl Ünver'in cihad erleri arasında ismini andığı Eryek Baba'nın kimliği, asıl adı ve ne zaman yaşadığı veya öldüğü konusunda hiçbir somut bilgiye sahip değiliz. Hatta İstanbul'un hangi kuşatmasında (İstanbul Fetih öncesinde tarihte bir çok kez Müslümanlarca kuşatılmıştır.) bulunduğu da bilinmemektedir. Ancak Fatih Sultan Mehmed'le gelenler arasında olması ihtimali daha kuvvetli gözükmemektedir. Eryek Baba'nın büyücek mezarı bu gün dergâhın önünde, cümle kapısında sol tarafında bulunmaktadır. Kitabesiz ve silindirik mermerden iki büyük şahidesi bulunmaktadır. Bu tür büyük mezar şahideleri, İstanbul'daki sahabe ve Fatih dönemine ait yatırlarda da sıkça rastlanmaktadır. Turgut Koca Halife Baba her ne kadar Eryek Baba'nın asıl adının Muhammed olup, İstanbul'un fethinde bizzat bulunduğunu ifade ediyorsa da (Cem Dergisi, sayı 63, Şubat 1997) bunu kanıtlayan herhangi bir kaynağa rastlamadık. Eryek Baba adının zamanla, Arabi harflerle yazılışının ayrı olması dolayısıyla yanlışlıkla Erik(li) Baba diye okunup, bu şekilde (Erikli Baba) anılmaya başlandığını tahmin etmekteyiz. Ki, Topkapı Sarayı'nda bulunan eski bir yazmada İstanbul'da yer alan ünlü türbe ve kabirler sıralanırken "Eryek" şeklinde harekelenmiştir.

Buna binaen, Horasan'dan gelip İstanbul'un kuşatmasına katıldıkları rivayet olunan Cihad Erleri'nin Bektaşî Menakıbnâmelerine geçmelerinden dolayı, bir çoğunda olduğu gibi Eryek Baba Türbesi yanında Bektaşî Dergâhının inşa edildiği görülmektedir. (Büyük Çamlıca'daki İvaz Fakih, Beykoz'daki Akbaba, Eyüp Sultan'da Karyağdı Baba, Fatih'te Ciğerci baba, Rumelihisarı'ndaki Safi Baba türbeleri gibi). Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme de söz konusu ettiği Kazlıçeşme'deki üç tekke arasında Eryek Baba'nın bulunup bulunmadığını tespit edemiyoruz. Tekkelere ilişkin eski kayıtlarda da buna dair bir kayda rastlanmamaktadır. Ancak 19. YY ın başlarındaki kaynaklarda bu konuda kayıtlara rastlanmaktadır.

Bunlardan birincisi, İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda, Osman Ergin Yazmaları No: 161 ve 1825 te kayıtlı İstanbul Tekke, Hanıkâh ve Zaviyeleri ile ilgili Mecmuadır. Burada, << Yedikule Kapısı Haricinde vaki Şûtûrşümar Mehmed Baba Dergâhı>> diye yer almakta, ikincisi ise Topkapı Sayayı Arşivinde bulunan (E.1772/3333) belgedir. Burada da Kazlıçeşme "Kurbünde Seyyid Mehmed Baba Tekkesi" diye bir kayıt bulunmaktadır ki 1214/1799-1800'de vefat eden ve Dergâhın ilk postnişini Seyyid Mehmed Baba'ya işaret etmektedir. Bu gün dergâhın haziresinde yer alan iki mezar taşı kitabesi de bunu doğrulamaktadır. İlk kitabe, Seyyid Mehmed Baba'ya ait olan mezar şahidesidir ve 1214/1799 veya 1800 tarihlidir;

Ya Hû

□□□□□□□□□□ **Merhûm ve mağfurun leh**
□□□□□□□□□□ **İla rahmetî Rabbihi'l Ğafur□**

Es-Seyyid Muhammed

Baba ruhiçün

El fatiha sene 1214

Hazirede Mehmed Baba'dan öncesine ait herhangi bir mezar şahidesine (Eryek Baba hariç) rastlanmamıştır.

İkincisi ise dergâhın banisi olduğu ifade edilen Şem'î Ebubekir Ağa'ya ait 1239/1823-24 tarihli mezar taşı kitabesidir.

□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□ **Sâlik-i Şerâh-ı Bektaşîyyeden**

Şem'î Bû Bekir Ağa'yı hayr intima

Yapdı bu dergâhı evvel bâ'd ezîn

Eyledi bir dâr-ı bâkî iştira

Sıhhatında yani ta'mir eyledi

Kabrini ol zübde-i ehl-i tuka

Böyle lâzımdır kişiye intibah

Yoksa Dünya varlığı ömrüm heba

Nur-u Tevhîd ile tenvir eylesün

Hazret-i Allah kabrin daima

Sene 1239/1823-24

Kitabeye göre dergâh, Ebubekir Ağa adlı, Bektaşî Tarikatına salık birisi tarafından yaptırılmıştır. Kitabedeki tarih, Ebubekir Ağa'nın ölüm tarihi olup, dergâhın yapım tarihi değildir. Ancak, dergâhın ilk şeyhi Es-Seyyid Mehmed Baba'nın şahidesinde ölüm tarihi, 1214/1799-1800 olduğuna göre dergâhın yapılışı bu tarihten önce olması gerekir.

Eldeki kaynaklara göre, Seyyid Mehmed Baba'dan sonra Hüseyin Baba'nın dergâh postnişini olduğu anlaşılmaktadır. Zira 1826'da Bektaşiliğin yasaklanıp, bir kısım Bektaşî babalarının idam, diğer bir kısmının da sürgün edildiği sırada Hüseyin Baba dergâh postnişini olup sürgüne gönderilenler arasında yer alır:

« Rumelihisarı şeyhi Mahmud Baba Kayseri'ye, Öküz Limanı'ndaki (Paşa Limanı Yarımca Baba Dergâhı) Ahmed Baba Hadim'e, Yedikule'deki Hüseyin Baba ile Karaağaçtaki Vekil İbrahim Baba ve Söğüt'deki Mustafa Baba ve Karyağdı'da diğer Mustafa Baba Birgi'ye
... » A. Rıfkı, 1328:2/65) sürgün edilirler.

A. Rıfkı'nın Lütfi Tarihinden aldığı alıntıda Hüseyin Baba'nın Birgi'ye sürülenler arasında olduğu söylense de Üss-ü Zafer müellifi Es'ad Efendi'nin kaydına göre, Hüseyin Baba, Hadim'e sürülenler arasındadır.

« ... Bircümle tedric ile tavahhus olunmak (araştırmak) üzere yedlerinden nez'olunup (ellerinden alınıp), Şehitlikte olan Mahmud Baba yedi nefer eşhas ile Kayseri'ye; Öküz Limanı'ndaki Ahmed Baba ve Yedikule'de Kazlıçeşme'de kâin Mehmed Baba (Seyyid Mehmed Baba) tekyesindeki Hüseyin Baba ikişer nefer hadimleriyle ... » (Es'ad Efendi, 1343: 211-212) sürgün edilirler. Hüseyin Baba'nın sürgün sonrası akıbeti ve ne zaman nerede vefat ettiğine ilişki elimizde her hangi bir bilgi yok.

Eyrek Baba dergâhı 1826'da Sultan II. Mahmud'un emriyle yapılan Bektaşî dergâhlarının yıkılması olayından nasibini alır. Alınan karar gereğince son 60 yılda yapılan tüm Bektaşî Tekkeleri muhdes (yeni) kabul edilerek, bunlarda yer alan mescid, türbe ve mezarlara dokunulmayarak yıktırılır. Bunun gibi Kazlıçeşme Eryek Baba Dergâhı'da Hüseyin Baba sürgün edildikten sonra Eryek Baba türbesi ve diğer mezarlar hariç yıktırılır.

« At the suppression of the order in 1826, there were fourteen Convents (tekkes) in the capital, of which nine were demolished. These were at (1) Yedikule, (2) Eyüp, (3) Suadija, (4) Karagach, (5) Shehidlik, (6) Chamlija, (7) Merdiven Keui, (8) Eukuz Liman, (9) Skutari » (Hasluck, 1973: 517)

« 1826'daki tarikata yönelik bastırma operasyonu sırasında payitahtta (İstanbul'da) 14 tekke (Bektaşî) mevcuttu. Bunların 9'u yıktırılır. Bunlar, (1) Yedikule, (2) Eyüp, (3) Sütlüce, (4) Karaağaç, (5) Şehitlik, (6) Çamlıca, (7) Merdiven Köy, (8) Öküz Limanı, (9) Üsküdar tekyeleridir. »

II. Mahmud döneminde yıkık kalan Eryek Baba Tekkesi, Sultan Abdülmecid veya Abdülaziz döneminde yeniden El-Hacc Mehmed Perişan Baba tarafından ihya edilir. Bu durum, Perişan Baba'ya ait mezar taşında da belirtilir.

Kitabesi şudur:

Hû Dost

Banî-i in dergâh Arif-i billâh

El-Hacc Mehmed Perişan Baba Hazretlerinin

Vefatına kendisinin söylediği tarihtir.

Esef etme teselli bul neşru haşre delâlettir

Gelir diğerk giden lâbüdd felaketten etme şekvayı

Kahr-ı lütfî Celâldir Cemâl-ı ayn-ı bilmutak

Sefer etse eğer merdum bırakup köhne Dünyayı

Tutalım ten türab oldu eğerçî mürğ-i ruh amma

Karıştı çarde Ma'sum'a bulup Firdevs-i A-layı

Halim veya Hamid libasün giyip se'bu'l-mesanîden

Libasın tazeler tahsil edip ism-i müsemmayı

Çıkardım tarihim ruşen ayn, râ ve cîm den kim

bikhan La Taknutû remzîn gözet imrûz ferdayı

sene 1283

Ketebehu el-Fakir Aziz (2)

Kazlıçeşme Eryek Baba Tekkesindeki bu mezar kitabesine karşın, Mehmed Perişan Baba'nın kimliği ve ölüm tarihine ilişkin olarak Bektaşî kaynaklarında oldukça farklı ve çelişkili bilgiler yer almaktadır. A. Rifkî'nin "Bektaşî Sırrı" başta olmak üzere birçok kaynakta Selânikli Arnavut Hasan Dede Baba postuna oturan Konyalı Perişan Hafız Ali Baba ile karıştırılmıştır. Hatta bu iki ayrı isim birbirine telif edilerek "Konyalı Perişan Mehmed Ali Baba" şeklinde tek şahıs ve tek isim haline getirilmiştir. Her iki şahsın da "perişan" lakabını taşıması bu tür bir yanılsamaya neden olmuş gözükmemektedir.

Bu isim karıştırılmasının ilk kaynağı, A. Rifkî'nin "Bektaşî Sırrı" kitabında, dedebabaların kronolojik listesi verilirken Konyalı Hafız Ali Baba'ya ilişkin bilgilerdir:

« 21- Konyalı Perişan Hafız Ali Baba

Hacı Hasan Baba'dan sonra post-i mücerrede nail olmuş ve bir müddet sonra irtihal-i Dar-ı Bekâ eylemiştir; Elân Yedikule civarındaki Kazlıçeşmedeki dergâhta medfun ve dergâh-ı mezkûr Perişan Baba yahut Eryek Baba dergâhı namıyla ma'nundur. » (pp. 122-123. Volume 2)

A. Rifkî, burada Perişan lakabının verildiği yanılsama ile, Hacı Bektaş Dedebaba Postnişini, Konyalı Hafız Ali Baba ile Kazlıçeşme Dergâhı postnişini Mehmed Perişan Baba'yı birbirine karıştırmış, daha sonraki kaynaklar ise A. Rifkî'nin bu kaydına dayanarak aynı yanılgıyı sürdürmüşlerdir. Hafız Ali Baba Konyalı olmasına karşın, Perişan Mehmed Baba İşkodralı bir Arnavuttur. Konyalı ve İşkodralı olma zıtlığı zihni karışıklığa neden olduğundan bu konuda da telif yoluna gidilerek karışıklığa şöyle bir çözüm yolu bulunmuş:

« Bedri Noyan, Hafız Ali Baba'nın aslen İşkodralı olduğunu belirtip, Konya'da kalender Baba türbedarlığı yaptığından dolayı "Konyalı" olarak anıldığından söz ediyor. » (Cem Dergisi, Haziran '97, S. 67, shf.66)

« Courament appelé "Konyalı" Parcequ'il avait été türbedar du türbe de Kalender Baba dans cette ville, il aurait en fait été originaire de shkodra en albanie » (N. Vatin, T. Zarcone, Anatolia Moderna VII, 1997:81)

« Konyalı olarak adlandırılmasının nedeni bu şehirdeki Kalender Baba türbesinin türbedarı olmuş olmasıdır. Gerçekte ise Arnavutluk'ta İşkodra kökenlidir. »

Hafız Ali Baba ve Mehmed Perişan Babalar aynı şahıs zannedildiğinden Konyalı ve İşkodralı olma sorunu bu şekilde çözülmeye çalışılmış. Hafız Ali Baba ve Mehmed Perişan babaların ayrı ayrı kişiler olduğu posta oturuş ve ölüm tarihleriyle açıkça ortaya çıkmaktadır. Mehmed Perişan Baba'nın mezarı Kazlıçeşme'de olup, 1283 tarihlidir. Hafız Ali Baba ise Hacı Bektaş dedebaba postunda iken ölmüştür. Yanı sıra Konyalı Hafız Ali Baba'nın posta oturuş ve ölüm tarihi de çok farklıdır. Dedebaba postuna oturuş tarihi A. Rifkî'nin "Bektaşî Sırrı"na ve Doç. Dr. Bedri Noyan'ın "Bektaşîlik, Alevilik Nedir" kitabına göre 1291/1874 sonrası, Ahmed Rifad Efendi'nin "Mir'atu'l-Makasid" ine göreyse 1288/1871 dir. (Bektaşî Sırrı; 2/122; Noyan 1987: 46; Ahmed Rifad Ef. 1293:188). Ancak Konyalı Perişan Hafız Ali Baba'nın 1290/1873 tarihinden sonra dedebaba postuna oturmuş olduğu kesindir. Zira bu tarihe kadar dedebaba postunda Selânikli Hacı Hasan Baba bulunmaktadır. Bu tarihte ise (29 Eylül 1289/1873, 19 Şaban 1290) Hacı Hasan Baba bazı aykırı halleri görüldüğünden şeyhülislamlik tarafından (meclis-i Meşayih) dedebabalık postundan ve Hacı Bektaş'tan alınarak Mekke-i Mükerrrem'e gönderilir. Ahmed Cemaleddin Çelebi'nin "Müdafaa"sında yer alan konuya ilişkin iki Meclis-i Meşayih belgesi bunu ortaya koymaktadır. (Müdafaa, 1328: 77-80). Perişan Hafız Ali Dedebaba'nın ölüm tarihi ise bazı kaynaklarda 1292/1875, bazılarında ise 1297/1879 olarak gösterilmektedir. (Nüzhet, 1930:301, Noyan 1987:46). 1293 Cemaziyelahir'inde (1876) basılan Mir'atu'l Makasid de ise Hafız Ali Baba'nın halen hayatta olup dedebaba postunda oturduğu kaydedilmektedir. Oysa ki Mehmed Perişan Baba'nın mezar taşındaki tarih, 1283/1866-67 olup bu tarihte Hacı Bektaş'taki dedebaba postunda Yanbolulu Türibi Ali Baba bulunmaktadır. Türibi Ali Baba, 1266/1849 tarihinden ölüm tarihi olan 1285/1868 tarihine kadar dedebaba postunda oturmuştur. Türibi Ali Baba'dan sonraysa dedebaba postuna Selânikli Hacı Hasan Baba oturmuş, 1285 ten 1290 tarihinde Meşayih Meclisince dergâhtan tard edilip Mekke-i Mükerrreme'ye gönderilinceye kadar bu makamda kalmış, 1291'de Medine-i Münevvere'de vefat edip Hz. Osman, Hz. Hasan, Hz. Fatıma vs. İslam büyüklerinin medfun olduğu Cennetu'l-Bakiy mezarlığına gömülü olduğu söylenmektedir. (Noyan, oppcit; Nüzhet 1930: 171, (Hatifinin nefesinde)). Onun yerine ise dedebaba postuna Perişan Hafız Ali Baba oturur. Perişan Hafız Ali Baba'nın vefat tarihinin 1297 (3)

olması daha kuvvetle muhtemeldir. Hafız Ali Baba'dan sonra ise dedebabalık postuna, daha sonra Merdiven Köy Şahkulu Sultan dergâhı postnişini olan Mehmed Ali Hilmi Dedebaba oturur. Daha sonra Mehmed Ali Dedebaba'nın İstanbul'a nakliyle dedebabalık postuna vekaleten Malatyalı Hacı Mehmed Dedebaba nezaret eder. Dedebaba postuna oturup ta dergâhtan tard edilip makamları ellerinden alınanlar, sadece Selânikli Hacı Hasan Baba ile M. Ali Hilmi dedebaba'dır. (ölümü 1325/1907). Hafız Ali Baba'nın dergahtan tamamen çıkarılıp, İstanbul'a gönderilmesi söz konusu olmamıştır. Saadettin Nüzhet'in "Bektaşî Şairleri"nde Mehmed Perişan Baba hakkında şu şekilde bir kayıt yer alır.

"Ankara Maarif Kütüphanesinde A1 3/26 numaralı Türibi Baba divanının sonunda şu cümleler yazılıdır. « Asitane-i aliyyede Kala-î heft (Yedikule) haricinde Kazlıçeşme demekle maruf

mahalde Kâin Hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı postnişini El-Hacc Muhammed Perişan Baba ... sene 1281 »(shf 30).

Ancak S. Nüzhet bunu kaydettikten sonra yukarıda kaydettiğimiz yanılığa düşer, ve onu Konyalı Perişan Hafız Ali Baba'yla karıştırır.

Mehmed Perişan Baba'nın dergâhı ikinci kez bina etmesinden, uyandırmasından sonra, Eryek Baba Dergâhı tekkelerin kapatılıp, tarikatlarının yasaklandığı tarih olan 1925/ yılına kadar açık kalır.

Mehmed Perişan Baba'dan sonra, Seyyid Hafız Mustafa Baba dergâh postnişini olur. 1288/1872 tarihli şahide kitabesinde bu durum belirtilir:

Hû Dost

Tarikat-ı Aliyye-i nazenîni

Bektaşîyyeden iş bu dergâh-ı

Feyz iktinahın post nîşîni vasıl-ı sırr-ı hakikat-ı

Muhammedî vakıf-ı rumuz-ı mesalik-î

Haydar-î Arîf-î billa

Mürşid-î dil-agâh u nâ-şerr-î

Meveddet-î ehl-i beyt-i Resûlillah

Es-Seyyid Hafız Mustafa Baba

Hazretlerinin ruh-ı revânı şâd ola

Sene 1288 fi 15 2.a

Ali Rıza (ketebe)

Buna göre Seyyid Hafız Mustafa Baba'nın vefat tarihi 15 Cemaziyelahir 1288/26 Ocak 1872
olmaktadır.

Hafız Mustafa Baba'dan sonra, Gani Baba postnişin olup, çok kısa bir süre sonra ölür: 1289 B.

Hû Dost

Bakma dehri-yi bîkararın varına derviş isen

Er karındaşınla Ya Hû ile daim hasbihal

Ger gedâ ger şâh sen alemde yok bil kendini

Hızır'a yoldaş olmasun tut gitme emri muhal

İşte bak Yakovalı Baba Ganî de al haber

Rihletin bângın duyunca mûrğ-i ruhu açtı bâl

Ehl-i Beyt-i Hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş ile

Haydar-ı safder ola yaver ona ruz-ı sûal

Söyledim cevherle Meylî Fevtin tarihini

Vasıl-ı kasrîyi Cinân oldu Ganî Baba bu Sal

Sene 129 fi 17 B (Receb)

(20 Eylül 1872)

Gani Baba'dan sonra, Ahmed Baba dergâh postnişini olur. (ölüm tarihi: 1302/1884-5)

Hû Dost

Bu mihre gelen verdi mevalîde duyûnun

Encam kamu varı koyup Hakk dedi gitti

Dilimürdesini eyledi irşad Tûrabi

Hizmette henüz eyleme muflak dedi gitti

Destek tutup encam kulak verdim eş...

Dünyaya esir olma sakın bak dedi gitti

Bel bağladım hizmetine eyledi makbul

Allah cümleden kuluna efşak dedi gitti

Cevher ile yaz hatmine tarih dedik ey pîr

Nutkûnla bu Ahmed dedi Yâ Hakk dedi gitti

Sene 1302/1884-85

Ahmed Baba'dan sonra gelen Zikri Baba'nın ölüm tarihi ise 1307/1889-90

Hû Dost

Münhasır idi vâla ecrine zikrî, şûkrî

Hakk erenlerde bu arif mihman-ı rıza

Mürşid-î kâmîl idi oldu nazardan pinhan

Semt-i kurba yürüdü aldı halvet Hakka

Göçtü Adne bu kemerbeste-i dest u damen

Ruhunu şâd ede meydan-ı âlide Mevla

Detgîri ola Sultan Hacı Bektaş-ı Veli

Ravza-î kabrine fer vere çerağ-ı fukara

Dem-i Suret-î âl-i aba bu tarih Eşref

Bula Câ sahil-i ervahta Zikrî Baba

Sene 1307/1889-90

Zikrî Baba'nın, Şeyh Baba Mehmed Süreyya'nın (Müncî Baba) Tarikat-ı Aliyye-i Bektaşîyye kitabında yer alan nefesinin ilk ve son dörtlüğü şu şekildedir.

- Mühtedî Zikri Baba -

Nefes

Bu zümre-i gül-şâha kızılbaşî desinler

Ol sakî-i kevser-bûlar ayyası desinler

Hoş! Fırka-i münkir bize kallaşî desinler

Dergâh-ı Ali'nin bu da bir taşı desinler

Bu râh-ı Ali Zikri ki, erkân-ı velide

Âdab ile, erkân ile rûz-ı ezelide

Bu oldu bizim kismetimiz “Kalû belî”de

Ben fahrederimkim, bize Bektaşî desinler

Dergâh-ı Ali'nin bu da bir taşı desinler

(shf. 155)

Zikrî Baba'nın ardından, Hacı Hasan Baba postnişin olur. Mezar şahidesindeki tarih, 1309'dur.
/27 Ocak 1892

Hû Dost

Hakikat marifet kanî hezar gonca zar-ı aşk

Kim darende-i esrar-ı Sübhanellezî esra

Ol keştîbân-ı bahr-ı aşk idi müstağrak-ı Tevhid

Anın nezdinde hiç a hiç dünya ve mafiha

Zaman geçtikçe zevk artar idi bezm-i visalinden

Ziya-yı Haydarî parladı vechi bedr idi gûya

Alî-sîret Hüseyin-meşreb hasan hulk mürşid-î kamil

Dürr-i âl-i aba ve rabbani genç Lû'l-ü-î yekta

Çekildi alem-î mestiye cismin gizledi hâke

Mühibban döktü yaşlar duhu oldu Vasil-ı mevla

Rucu' ve rihletin verdi haber saat dîdi beşte

Ol hayf göçtü izhar-ı velâyet eyledi mezhâ

Bu tam tarihini Hafif haber verdi dedi mahfi

Hakikat bir ceng-i mihri eya Hacı Hasan Baba

Sene 1309 fi cemaziyelahir yevm-i Salı saat beş

Bandırmalizade Ahmed Münib Efendi'nin 1307/1890 da basılan "Mecmua-i Tekaya" sında dergâhın ismi Perişan Baba Dergâhı olarak geçmekte ve dergâh şeyhi olarak Hasan Baba'nın ismi yer almaktadır. Ancak Bektaşî dergâhları o dönemde, II. Mahmud'un fermanının geçerli olması nedeni ile sureten ve resmen Nakşî gözüktüğünden dergâh,Nakşî dergâhları arasında sayılmış. (Mecmua-i Tekaya; 1307:13)

Hamdi Baba, dergâhta Hacı Hasan Baba'nın ardılı olarak gelir. Bununda mezar taşındaki tarih 1327/1909'dur

Hû Dost

Bu fenaya geldi bunca evliya ve enbiya

Kaffe-i Seyyide İrci'î emrine etti iktida

Şurdaki mefdun olan Hamdi Baba lâcerem

Eyledi kurb-ı ilahî künfekâne ilticâ

İşte bu dergâhta bir mürşid-i kâmil idi

Hem mücerred pâk idi hem rah-ı Hakka rehnüma

Layu'add ayîn-i cemler bunda icra eyleyip

Kaffe-i ervah-ı ehlillahı etti pür-safa

Bu tarik-i nazenînde nazenîn bir zat idi

Destgîridir onun lâşekk Muhammed Mustafa

Oldu hubb-i hanedan-ı ehl-i beyt ile müdam

Nail-i eltaf ve ihsan-ı Aliyyi'l-Murteza

Çıktı bist u heşt harf ile Harâbi tarihi

Göçtü vuslat etti Hakka mutlaka Hamdi Baba

Sene 1327/1909

Eryek Baba Dergâhının bilinen son postnişini 1339/1921 de vefat eden Abdullah Baba'dır. Topkapı'daki Bektaşî dergâhı postnişini şeyh Abdullah Baba ile karıştırılmamak için küçük Abdullah Efendi olarak anılmıştır. Küçük Abdullah Baba'dan dolayı dergâh, bazı kaynaklarda Şeyh Abdullah Efendi Tekkesi olarak anılmıştır.(Hasluck, 1973: 516, Şapolyo, 1964:). A. Rıfkı'nın "Bektaşî Sırrı" kitabında da o sırada Perişan Baba Dergâhı postnişini olarak Abdullah Efendi'nin ismi geçmektedir (A. Rıfkı, 1328: 2/124). Küçük Abdullah Efendi'nin mezar şahidesindeki kitabe şudur:

Hû Dost

Sakî-yi Kevser-i Ali rahında ol merd-i safa

Salikân-ı aşka olmuştu hemişe rehnüma

Öyle bir aşıktı kim meyhane-i endişede

İçtiği Câm-ı mahabbet sevdiği âl-ı aba

İş bu dergâh içre bir baba-yı âlikar idi

Etmedi dünya ve mafihaya asla iltica

Şah-ı merdan nur-u Yezdan himmet-i Pîrân işe

Hizmet etti dergeh-i Hünkâra bu sıdk u vefa

Dest-i saki-yi ecelden bir piyale nûş edip

Târik-i cism u cihan oldu bîaşk'ı Murteza

Hanedan-ı Ehl-i Beyt olsun Şefî'u yaveri

Hemdem olsun ruhuna ruh-u şehid-i Kerbela

Çıktı üç Bektaşî tarih-i tammin söyledi

Etti Abdullah Baba şah-ı şehîde can feda

1339/1921

Abdullah Baba'dan sonra dergâhta 1925'e kadar kimin postnişin olduğuna dair bir bulguya rastlanmamıştır.

Dergâh haziresinde bu sayılan babalar dışında bir çok kimse daha gömülü olup çoğu Bektaşî tarikatına salık devlet ricali ve onların eşleridir.

Bunlardan ilki 1285/1869 tarihli olup, Seyyid Mehmed Sabit Efendi'nin mahdumu İsmail Bey'e aittir.

Hu

Esbak sikke-i hûmayun muavini Seyyid Muhammed

Sabit Efendinin mahdumu İsmail Bey'in ruhu için

Fatiha Sene 1285fi 19 Zilhicce / 2 Nisan 1869

Babası Sabit Efendi de oğluyla beraber gömülüdür.

Hu

Darbhane-i amirede esbak sikke-i hûmayun

Muavini merhum Es-Seyyid Muhammed Sabit

Efendi'nin ruhu için Fatiha

Sene 1287 fi 26 zilhicce / 1871

Hazirede gömülü olan tüm babalar için mezar şahideleri Hüseyinî tacı ve teslim taşı kabartmalıdır. Mezar şahidelerinin kafaları 12 terkli, Hüseyinî tac şeklindedir. Sabit Efendi, mahdumu ve babalarından sadece Hafız Mustafa Baba'nın mezar şahidesinde hüseyinî tac teslim taşı gibi kabartma şeklindedir.

Bunların dışında tırhalalı Mustafa Efendi'nin şahide kitabesi ilgi öker. Hüseyinî tacı şahidede şunlar yazar;

Hu

Ey ahi bu mülk-i dünya kimseye mal olmadı

Hep gelen gitti tehi dest fırkata vah hasreta

Ehl-i Beyt-i Mustafa'nın rahına meslûk olup

Can-u dilden şöyle muhlisî bende-i al-iaba

Mustafa Beğ nâm ile bir er idi meşhur bu er

Pür-vefa hem ehl-i himmet talib-i rah-ı Hûda

Tirhala'nın ol Yenişehir Çatalcasında bu

Hanedan-ı Mu'teber bir zat idi ehl-i sahâ

Semt-i haktan imtisalen eyledi Mustafa Beğ azm-ı bekâ

Lütfi Hakkla mübîna tam söyler tarihini

Son deminde kıldı rihlet hû dedi hakdan yana

1303/1885

9 Rebiu'l-evvel / 16 Aralık

Dergâh kapısının sol tarafında yer alan, fes ve teslim taşı kabartmalı, bir bölümü kırılmış şahidede ise şu şekilde bir yazı vardır:

Teslim taşının iki yanında: Ya- Hû

Ecel peymanesin çarh-ı hûm ger dündan edip meml

- - - - -

Bakıp Binbaşı Ahmed Ağanın senginden al ibret

Kara toprakta iskân oldu eyvah cism-i Binbaşı

Sene 1892

1305/1887 tarihli Timurtaş Paşa'nın (Rumeli Beylerbeyi) şahidesi de Hüseyinî tac ve teslim taşı kabartmalıdır.

Hû

Ey zahir sahibi nefis

Hubb-ı sevdadan meyli kes

Dünyada kalmaz hîç kes

Allah bes bâkî heves

Meşahîr-i kuzattan

Niğde Sancağı Naib-i

Lahiki Ergirili Zekerîyya

Könîzade Süleyman

Fehmi Efendinin

Ruhuna Fatiha

Sene 1319/1901

Fi 28 Recep/10 Kasım

Diğer bir mezar taşında, 1325 ve 1333 / 1907-1915 tarihli:

Mirliva settareli Süleyman Paşa ve

Haremi Behiye Hanım.

Sene

Sene

1325 1333

Diğer bir şahide, Bektaşî hüseyinî taclı ve teslim taşlı derviş mezarı, yere gömülü olduğu için tarih okunamıyor:

Permedi Fraşar dergâh-ı şerifi dervişandan

Merhumu mağfur El-Hacc Derviş mü'min

Hazirede bulunan diğer mezar şahideleri ise şunlara aittir:

1. 21 Rebiu'l-ahir 1307/ 15 Kasım 1889 da vefat eden Ergirili Ali Rifad Paşazade Mustafa Tevfik Paşa; mezar lahidi ve şahidesi son derece tezyin edilmiş durumdadır.
2. Beyrut vilayet valisi İbrahim Halil Paşa'nın eşi ve Ahmed Rasim Paşa'nın kızı Nazhiyye Hanım – 1305 / 1907
3. Mir Hasan kızı Feride, 1291/1875 tarihli
4. Uşşak Süleyman Paşa'nın validesi Emine Hanım – tarihsiz
5. Köprölü Mehmed Paşa sülalesinden, Mevali-i izamdâ Hacı Hasan Bey'in kızı ve Arız Baba dergâhı postnişini Tevfik Baba'nın hanımı Amine Hanım – sene 1296/1878-79
6. Servi Kasabası eşrafından Hacı Kadızade Haşim Efendi'nin zevcesi Fatma Baise Hanım. Vefat tarihi : 13 Muharrem 1313/6 Temmuz 1895
7. Ahmed Necati Efendi Kızı, Galip Efendi'nin eşi Hüsniye Hanım, vefatı : 1308/1890
8. Ulemadan Servili Ahmed Tevfik Efendi'nin eşi Fatma Zehra Hanım; sene 1904

9. Servi Eşrafından merhum Hacı Halil Ağazade Çorlu tüccarından Galip Efendi'nin kızı Fatma Aliyye Hanım – sene 1325/1907

10. Filibe hanedanından Hulki Efendi'nin zevcesi, Haleplizade kızı Fatma Sabîre Hanım, 1309/1892

11. 1312/1894 te vefat eden Münire Hanım

12. Leskovik hanedanından Hayreddin Nedim Bey ve Fatma Raziye Hanım evladı, Fraşarlı Ca'fer Tevfik Bey'in zevcesi Fatma Melek Hanım, doğumu, Leskovik 1306/1888, vefatı 1334/1918

13. Şahidesinin bir kısmı toprağa gömüldüğü için okunamayan Aişe Hanım

Haziredeki mezar taşlarının en sonuncuları, 1924 ve 1929 tarihli mezar taşı ile 1932'de yapılan mezar taşıdır. Her iki taşın da diğerlerinden farklı özelliklere sahipti, tüm diğer mezar taşları tezyinatlı ve yazılar kabartma şeklinde olmasına karşın, Tabib Binbaşı Haydar Bey ve kız kardeşine ait mezar şahidesi sade olup yazısı adi bir şekilde yazılmış, ayrıca şahide üzerinde eliptik cam çerçeve içinde Binbaşı Haydar Bey'in bir fotoğrafı yapıştırılmış

Şahidedeki yazı şudur:

Ön yüz:

Hû Dost

Tabib Binbaşî Ehl-i Beyt'e bende Âh Haydar Bey

Hüseynî-meşrep ve Pâkize-meslek marifet-i perver

Sehavet-Pîşe iken kalpten gitti Muharremde

Şehid-i Kerbelâ ya intisabı oldu rûşenter

Niyaz etti çıkardı bir güher tarihini Remzi

Oldu rehyâb mevlaya Bektaşî hakk-ı Murteza Haydar

18 Muharrem 1343/1924

Arka yüzü:

Hüvelbaki

Burada beraber mefdûn olan

Hemşîresi Zehra Hanımın

Ruhuna el-Fatiha

Sene 1929

Son mezar taşı ise 1924 yılında vefat eden Korçalı (Görice, Güneydoğu Arnavutluk'ta bir şehir, Koçi Bey Risalesinin yazarı Mustafa Koçi Bey, Kavalalı Mehmed Ali Paşa ve Mustafa Kemal'in Annesi Zübeyde Hanım da bu şehirdendir.) Hilmi Ragıp Dusharî'nin 1932 de yapılan mezar şahidesi, şahidenin üst bölümü ise yine Latin harfleriyledir. Alt bölümü ise yine Latin harfleri ile Arnavutça yazılmıştır. Hazirede kitabesi Latin harfleri ile yazılmış tek şahide budur.

Şahidedeki kitabe:

a) Türkçe bölüm:

Hüvelbakî

Bir kuş idim uçtum

Verem emraz(ın)dan ecel

Ayırdı beni altı ayda

Anadan Babadan

Kazlı eşme (Eryek/Erikli Baba) Bektaşî Tekkesi

Müfit Yüksel tarafından yazıldı.

Unutmayın akribalarım

Beni hayır-duadan

Şefaât de(i)lerim sizden

Ruz-u Hüdâr(Hüdada?) Korça

Vilayeti Duşar

Kariyesinde Rak(g)ip oğlu

Hilmi Bey'in

Ruhuna el-fatiha

Tev(el)ludi vefatı

1905 1924

kız kardeşi ocığı sako

cercis iskraparı Yadiç(g)ar.

1932 inşası

b) Arnavutça bölüm:

Var im me Balte

Mbuluar me bar eme

Lule plot

Gurine mbi kokë

Sheruar

Kush ma kendon

He qan me lot

Datta helindjes 1905

Datta enderej jeten 1924

Maj 8-5-1924

HILMI RAGIP DUSHARI

KORÇA

kujim beresi ikurshiri

SACO ÇEÇİS

corotati skrapar

28.12.1932

Şimdilerde 40 civarında kabrin bulunduğu (eskiden kabir sayısı çok fazla iken, bir bölümünün şahîdeşeri zamanla yok olmuş veya çalınmış, diğer bir bölümü ise Zeytinburnu belediyesi tarafından çevre düzenlemesi yapılırken, dergâhın meydan evi dışındaki müştemilatıyla beraber yok edilmiş) Eryek Baba Dergâhı mezaristanında gömülü olanların tamamına yakınının Bektaşî babası veya Bektaşîliğe (mücerred, dedebaba koluna) salık olanlar olduğu görülmektedir. Bu kabirlerden dokuzu Hüseyinî tacı (12 terkli Bektaşî Tacı) ve aynı zamanda teslim taşıdır. Yedi şahide ise sadece Hüseyinî tacıdır, bunlardan dördünde ise tac ve teslim taşı yalnız kabartma şeklinde resmedilmiştir. Ayrıca, Azizbeyzade Lûtfi Bey'in şahidesi süslü ve tacı olup aynı zamanda feslidir. Binbaşı Ahmed Ağa'nın mezar taşında ise bir fes ve onun altında bir teslim taşı resmedilmiştir. Hazirede yer alan şahide ve lahidlerden kadınlara ait olanları ise ciddi bir sanat eseri şeklindedir. Arız Baba Dergâhı Postnişini Tefik Baba'nın eşi Amine Hanımın mezarı bu anlamda dikkat çeker. Mezar, iki şahideli ve her ikisinde de kitabe mevcuttur. Mezarın büyükçe bir lahdi olup, lahid üzerinde mürh-î Süleyman resmedilmiş olup, bir ayet yazılmıştır. Mezarlıkta, Osmanlı Devlet Ricalinden bazı paşaların gömülü olması da dikkat çekicidir. En dikkat çeken yön, mezaristandaki Bektaşî babalarının tamamının ve diğer gömülü olanlarının çoğunun Arnavut asıllı olması ve yine Arnavut asıllı bir kadının gömülü olmasıdır. Niğde Sancağı Naibi olan Kadı Süleyman Fehmi'nin bir Bektaşî mezarlığında gömülü olması (belkide kendisi de Bektaşî idi, Osmanlı döneminde Bektaşî tarikatına mensup bazı kadıların

bulunduğu bilinmektedir. Mekke Kadısı Şanizade Mehmed Ataullah Efendi gibi) Bektaşiliğin ve Bektaşilerin şeriatla aralarının hiç iyi olmadığına ilişkin iddiaları geçersiz kılar gözükmemektedir.

Eryek Baba Dergâhı bu gün bir meydan evi (iki katlı dergâhın an binası) Eryek Baba'nın büyükçe mezarı, hazire kameriye (5), bahçe ve Zeytinburnu belediyesince yapılan ihata duvarından ibarettir. Ancak Zeytinburnu belediyesince yapılan ihata duvarında, bazı mezar taşları ve mermer lahit parçalarının kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla tahrip edilen mezar ve mezar taşı sayısını bilememekteyiz. Ayrıca, Kazlıçeşme ile bu günkü Kible yönündeki ihata duvarı arasındaki alanda yer aldığı tahmin edilen dergâhın diğer (mutfak, aşevi gibi) müstemilâtının deri fabrika ve atölyelerin yıkımı sırasındaki düzenlemelerde de dergâha ait olmadığı sanılarak yıktırıldığı tahmin edilmektedir. 1939'da çizilen dergâh ve çevresine ilişkin krokide (Tanman, 1997: 113) gözüken, dergâh'ın kuzey ve doğu taraflarında derviş hücreleri gibi gözüken müstemilâtta bu gün mevcut değildir, dergâh ana binasının (meydan evi) kuzeybatısında mezarlık olarak gözüken alanda ise bu gün sadece bir tek mezar kalmıştır.

İki katlı, ahşap ve bağdadi yapıda olan dergâh ana binası bu gün bir hayli harap durumdadır. Dergâh binasının sol yan taraf ve arka tarafından bazı bölümleri çökmüş durumda ve bina biraz sol tarafa kayma göstermiştir. Şeyh odası, meydan odası, mihman (misafir) odası, sofa, taamhane, kahve ocağı, selamlık, mabeyn gibi bölümlerden oluşan meydan evi (dergâh ana binasına denir) hazire ve diğer müstemilâtıyla Eryek Baba, Kazlıçeşme Bektaşî Tekkesi ihya edilmeyi, uyandırılmayı beklemektedir. Dergâhın aslına uygun olarak ve asli fonksiyonunu icra edecek şekilde ihyası temennisiyle ...

DİPNOTLAR:

(1) Ni'me'l-Ceyş: Arapça'da "mutlu asker" demektir. Hz. Peygamber'in İstanbul'un fethini müjdeleyen ünlü hadis rivayetinde "Kostantiniyye mutlaka fetholunacaktır. O'nu fethedecek kumandan ne mutlu bir kumandan (emîr) dir ve ne mutlu onun erlerine (Ni'me'l-Ceyş)". Ni'me'l-Ceyş tabiri İstanbul'u fethedecek askerler, erler için kullanılmıştır. Bundan dolayı İstanbul'un fethi kuşatmasında (1453) bulunan askerler için kaynaklarda bu tabir kullanılmıştır.

(2) Ketebe'de adı geçen aziz adlı hattat, aynı zamanda, Emin Baba Bektaşî Dergâhının 1284/1867 tarihli kitabesini yazan hattattır.

(3) Konyalı Perişan Hafız Ali Baba'nın ölüm tarihine ilişkin olarak Anatolia Moderna'nın 7. Sayısında Kazlıçeşme dergahına ilişkin makalede; 1301/1883-84 rakamı verilmektedir. Vatin ve Zarcane, Murat Sertoğlu'nun "Bektaşîlik Nedir" shf.341 ve Bedri Noyan'ın Hacı Bektaş'ta Pirevi ve diğer ziyaret yerleri "kitaplarından nakille Perişan Baba'ya ilişkin manzum tarihin, tarih beytinden 1301/1883-84 rakamı çıkarılmaktadır. Burada Perişan Hafız Ali Baba'nın mezarının (A. Rıfkı'nın kaydının aksine olarak) Hacı Bektaş'ta olduğu ortaya çıkmaktadır. (Vatin et Zarcane, 1997:81)

(4) Yakova: Arnavutluk'ta bir kasaba

(5) Kameriye: mehtaplı gecelerde oturulmak üzere üstü örtülü ve etrafı açık çardak veya küçük köşk; kamelya adı, kameriye'nin bozulmuş halidir. Kamer Arapça'da "Ay" demektir.

KAYNAKLAR:

1. Ahmed Cemaleddin, Çelebi, 1328. Bektaşî Sırrı Nâm Risaleye Müdafaa, (Bektaşî Sırrı'nın 3. Cildi olarak) Asır Kütüphanesi, İstanbul.
2. Ahmed Münib Efendi, Bandırmalızade Es-Seyyid, 1307. Mecmua-i Tekaya, Âlem Matbaası, İstanbul.
3. Ahmed Rıfâd Efendi, 1293. Mir'atu'l-Mekasid Fi Def'i l-Mefasid, İbrahim Efendi Matbaası İstanbul.
4. A. Rıfkı 1325-1328 Bektaşî Sırrı (1,2 ve 4. Ciltler). Asır Kütüphanesi, İstanbul.

5. Birge John Kingsley, 1937/1965. The Bektashi Order of Dervishes, Luzac a co. London.
6. Cem Dergileri, 1997. 62-63-67 ve 69. Sayılar, İstanbul.
7. Es'ad Efendi, 1343. Üss-ü Zafer, İstanbul.
8. Evliya Çelebi, 1314. Seyahatnâme, 1. Cilt, İstanbul.
9. Gölpınarlı, Abdülbâki, 1992. Alevi-Bektaşî Nefesleri, İnkılâp Yayınevi, İstanbul.
10. Hassluck F. W., 1973. Christianity and Islam Under The Sultans, Octagon Books, New York. USA.
11. İNCİCİYAN, P.Ğ,1967. 18. Asırda İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyet Yayınları, İstanbul
12. KÖMÜRCÜYAN, Eremya Çelebi, 1955: İstanbul Tarihi, Tercüme ve Tahşiye eden: Hrand D. Andreasyan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul
13. KÜLÇE, Süleyman, 1944. Osmanlı Tarihinde Arnavutluk, İzmir.
14. Mehmed Ali Hilmi Dedebaba, Tarihsiz, Kaşifu'l-Esrar'a Reddiye, Süleymaniye (İzmirli İ. Hakkı) Kütüphanesi, No:1228' de Kayıtlı yazma nüsha.
15. Münci Baba, Şeyh Baba Süreyya, 1338/1340. Tarikat-ı Aliyye-i Bektaşîyye, Kütüphane-i Sûdi, İstanbul.

16. Noyan, Doç. Dr. Bedri, 1987. Bektaşîlik-Alevilik Nedir?, Ankara.
17. Özdamar, Mustafa, 1994. Dersaadet Dergahları, Kandil Yayınları, İstanbul.
18. Öztürk, Yaşar Nuri, 1992, Tarihi Boyunca Bektaşîlik, Yeni Boyut Yayınları, İkinci baskı, İstanbul.
19. Saadettin Nüzhet, 1930. Bektaşî Şairleri, Mf. V. İstanbul Devlet Matbaası.
20. Tanman, Baha, 1997. Le Tekke Bektachi De Kazlıçeşme, Emplacement, Architecture Et Décoration; Anatolia Moderna – Yeni Anadolu VII. shf.- 111-126
21. Ünver, Süheyl, 1996. İstanbul Risaleleri, 5. Cilt, İstanbul Büyükşehir Belediyesi – Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul.
22. Vatin Nicolas - Zarcone, Thierry, 1997. Le Tekke Bektachi De Kazlıçeşme – Étude Historique Et Épigraphique; Anatolia Moderna – Yeni Anadolu VII. shf 79-109.